ڊورو پُراڻ جي بحالي ۽ مرمت لاءِ (آر ڊي 110 کان 130+222) ۽ آر ڊي 210 +
لاءِ وٽ پاڻي جي چوڙ واري سرشتي جي اڏاوتِ
ماحولياتي ۽ سماجي انتظامي منصوبي (اِي ايس ايم پي) جو خُلاصو

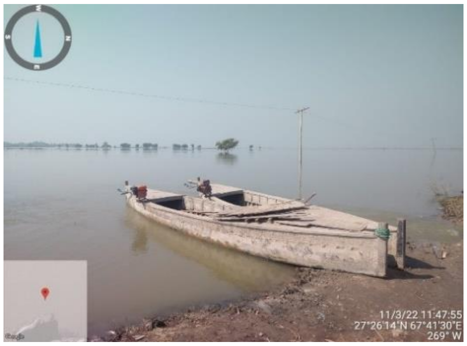

سنڌ فِلَڊ ايمرجنسي رِي-هيبيليٽيشن پروجيڪٽ

ايسوسئيٽيڊ ڪنسلٽنگ انجنيئرس اي سي اِي لمٽيڊ

ريجنل آفيس (ڏکڻ)

ڊي-288، ڪي ڊي اي اسڪيم نمبر 1، اسٽيڊيم روڊ ڪراچي-75350 فون (92-21)

34141172، 34141173،

34141174، فيڪس: (92-21) 34141175

اِي ميل: :

اِي ميل: acesouth@gmail.com; www.acepakistan.com

پروجيڪٽ آفيس:

ماحولياتي ۽ سماجي انتظامي منصوبي (اِي ايس ايم پي) جو خُلاصو

تجويز ڪيل پروجيڪٽ سنڌ فلڊ ايمرجنسي رِي-هيبليٽيشن پروجيڪٽ ٻوڏ کان بچاءُ واري نظام، آبپاشي ۽ پاڻيءَ جي نيڪال واري سرشتي کي بهتر بنائيندو، ننڍين ڊيمن جي مرمت ڪندو ۽ اوچتي ٻوڏ جي نتيجي ۾ ٿيندڙ تباهي کي گهٽائڻ لاءِ ننڍا نوان ڊيم/پاڻيءَ کي روڪيندڙ بند ٺاهيندو.

انهيءَ کان علاوه، تجويز ٿيل سرگرمين تي عملدرآمد ڪرڻ سان هڪ ڪروڙ ويهه لک ماڻهن جي آبادي، 1810000 گهرَ ۽ 3770000 ايڪڙ پوک طوفاني برساتن کان بچي ويندا. هن پروجيڪٽ جا پنج مکيہ جزا آهن: جزو 1 : بنيادي ڍانچي کي ٻيهر بحال ڪرڻ، جزو 2: آمدني جي ذريعن لاءِ مدد ڏيڻ، جزو 3: قدرتي آفتن جو مقابلو ڪرڻ ۽ فني مدد لاءِ ادارن کي مضبوط بنائڻ، جزو 4: پروجيڪٽ جي انتظام ۽ عملدرآمد جو خرچ، ۽ جزو 5: هنگامي حالتن جو ترت تدارڪ ڪرڻ.

اينوائرنمينٽل ائنڊ سوشل مئنجمينٽ پلان (اِي ايس ايم پي) ماحولياتي ۽ سماجي اثرن ۽ انهن اثرن کي گهٽ ڪرڻ واري جزي- 1 جي نمائندگي ڪري ٿو جنهن ۾ (هيٺ ڏنل ڪم) شامل آهن:

بنيادي ڍانچي جي مرمت ۽ بحالي جنهن ۾ ٻوڏ کان بچاءُ جي سرشتي جي مرمت وارو ذيلي پروجيڪٽ يا ثانوي جزو بہ شامل آهي. ڍورو پراڻ جي مرمت ۽ بحالي (آر ڊي 110 کان 222+130) ۽ آر ڊي 210 + 000 وٽ پاڻي جي چوڙ واري نظام جي اڏاوت هن ذيلي جزي جو حصو آهي.

بحالي ۽ مرمت وارا ڪم موجوده ڪل ايراضي تائين محدود آهن انهي ڪري تجويز ڪيل پروجيڪٽ جا، هن علائقي تي ڪجھ معمولي ناڪاري ماحولياتي اثر پوندا پر اهي انهي خاص ايراضي تائين رهندا ۽ انهن جي تلافي ڪري سگھجي ٿي.

انهي ڪري هي ذيلي پروجيڪٽ، سنڌ فلڊ ايمرجنسي ري-هيبليٽيشن پروجيڪٽ جي ماحولياتي ۽ سماجي انتظام واري منصوبي (اِي ايس ايم پي) جي وچٿرن امڪاني خطرن جي زمري ۾ اچي ٿو. موجوده اي ايس ايم منصوبو انهي وچٿري خدشي جي ضرورتن جو پورائو ڪرڻ لاءِ تيار ڪيو ويو آهي.

سنڌ فِلَڊ ايمرجنسي رِي- هيبيليٽيشن پروجيڪٽ جي ماحولياتي ۽ سماجي انتظام منصوبي ۾ شروعاتي ڇنڊڇاڻ جي طئي ٿيل معيار مطابق، تجويز ڪيل پروجيڪٽ تي عملدرآمد ٿيڻ سان گهٽ

درجي جا ماحولياتي ۽ سماجي اثرَ پوندا. امڪان آهي تہ اهي خدشا عارضي رهندا، انهن جي تلافي ڪري سگهبي ۽ پروجيڪٽ جي تجويز ڪيل علائقن تي انهن جا اثر ڊگهي عرصي تائين نہ رهندا. انهي ڪري اي ايس ايم پي کي عالمي بئنڪ جي بچاءُ ۽ تحفظ واري ٽيم جي مشاورت سان تيار ڪيو ويو آهي تہ جيئن ڏيلي پروجيڪٽ ۾ گهٽ نوعيت جي خدشن جو تدارڪ ڪري سگهجي. سنڌ جي ماحولياتي تحفظ واري ايجنسي- اِي پي اِي مطابق: تجويز ڪيل ڏيلي پروجيڪٽ، بحالي ۽ مرمت وارن ڪمن جي ڪري سنڌ ۾ ماحولياتي تحفظ (اي پي اي) واري قانون 2014 جي دفعا 20 جي دائري ۾ اچي ٿو. انهي ڪري ماحولياتي ۽ سماجي انتظام وارو منصوبو ناهي، سنڌ جي ماحولياتي تحفظ واري ايجنسي وٽ جمع ڪرايو ويو آهي ۽ انهن کان 'ڪوبہ اعتراض ناهي سرٽفيڪيٽ' يا اين او سي ورتي وئي آهي.

ان کان علاوه، ڏيلي پروجيڪٽ جي چنڊڇاڻ، ماحولياتي ۽ سماجي معاملن جي هڪڙي فهرست وسيلي عمل ۾ آندي وئي. انفرادي فهرستون ڀرڻ لاءِ سروي ڪيا ويا ۽ انهي سروي دوران ماحولياتي ۽ سماجي خدشن جي هڪ سمري بہ قلمبند ڪئي وئي. بحالي ۽ مرمت جا وڏا ڪم ڪل ايراضي تائين محدود رهندا. انهي ايراضي اندر عوامي استعمال جي ڪنهن عمارت يا ڪاروباري سرگرمين جو وجود ناهي. جڏهن تہ تجويز ڪيل ڏيلي پروجيڪٽ جي وچ واري هنڌ 200 ميٽرن/ 650 فوٽن تي اڻ سڌي طور متاثر ٿيندڙن جو ڪاٿو لڳايو ويو آهي، يعني، ڊورو پراڻ (مرڪزي ليڪ جي ٻنهي پاسن کان 100 ميٽر/328 فوٽ). ڏيلي پروجيڪٽ ويجهو (500 ميٽرن تائين) قديم آثارن جي ڪابہ جاءِ نہ ڏٺي وئي ۽ ڪي بہ قدرتي ثقافتي وسيلا ڏيلي پروجيڪٽ واري هنڌ يا انهي جي پسگردائي ۾ نظر نہ آيا جن جو اڏاوتي ڪمن جي نتيجي ۾ متاثر ٿيڻ جو امڪان هجي.

اڏاوتي ڪمن واري علائقي ۾ ڪوبہ قبرستان ناهي. بحالي لاءِ تجويز ڪيل علائقي ڀرسان ڪجھ ڳوٺ ڏٺا ويا پر اهي ايراضي کان ٻاهر آهن. اڏاوت واري مرحلي ۾ سماجي طور حساس جايون جهڙوڪ: مسجدون، اسڪول، بنيادي صحت مرڪز ۽ قبرستان وغيره اڻ سڌي طرح متاثر ٿيڻ جو امڪان آهي پر اهو اثر عارضي آهي، (نقصان گهٽائيندڙ تدبيرون اختيار ڪرڻ سان) انهن جي تلافي ٿي سگهي ٿي ۽ اهي گهٽ اهميت رکندڙ- ٿوري مدي لاءِ آهن.

اهو ڪاٿو لڳايو ويو آهي تہ بحاليءَ جي ڪمن لاءِ 20 مقامي قسم جي وڻن کي هٽائڻ جي ضرورت آهي. انهن مان ڪوبہ وڻ آءِ يو سي اين جي انهي فهرست ۾ ناهي جن کي ختم ٿيڻ جو خطرو هجي.

انهي ساڳئي قسم جي 100 وڻن جي ٻيهر پوکائي ڪئي ويندي يعني هڪڙي وڍيل وڻ لاءِ پنج ٻيا وڻ (1:5) پوکيا ويندا. اڏاوتي ڪم شروع ٿيڻ کان پهرين، وڻن جي سامان جي تفصيل تيار ڪئي ويندي. ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي ۾ ڪي به تحفظ ڏنل ٻيلا ڪونه ڏنا ويا. ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضي جي ۾ ڪنهن مخصوص نباتات يا جانورن جو ڪوبه خطري ۾ پيل قسم نه ڏٺو ويو.

زمين جي ايراضي گهڻو ڪري سڌو پَٽ آهي. ضلعي جو ايرندو پاڱو، ٿرپارڪر ضلعي جي واريءَ جي پٽن سان وڃي ملي ٿو. ڏاکڻين حصي ۾ ڪيترائي قدرتي واهه (مقامي ٻولي ۾ تن کي ڍورا چئجي ٿو) يا ڪڏون (ڍنڍون) آهن جن ۾ سڄو سال پاڻي هوندو آهي. پروجيڪٽ واري علائقي جي زمين گهڻي تڻي لوڻياڻي چيڪي مٽي جي، درياهه جي چوڙ واري علائقي جي، لٽاسي ۽ آلي مٽي آهي. ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضي 2 بِي ۽ 3 وارن حصن ۾ اچي ٿي ۽ انهي زمين جي زلزلي جنبش ماپ هڪٻئي کان مختلف آهي جيڪا 0.16 کان 0.24 تائين، 0.24 کان 0.21 تائين آهي (پاڪستان بلڊنگ ڪنٽرول ڪوڊ آف پاڪستان 2007). اهو وچٽري نقصان جي خدشي وارو علائقو آهي يعني اهي علائقا جيڪي ايراضي ۾ اچن ٿا تن ۾ زلزلي اچڻ جو ٿورو امڪان آهي. هن ضلعي جي آبهوا وچولي آهي. تنهن هوندي به اونهاري وارا مهينا (اپريل، مئي ۽ جون) تمام گرم ٿين ٿا جن ۾ تپش 45 سينٽي گريڊ تائين پهچيو وڃي ۽ سراسري طور گهٽ مان گهٽ تپش25 سينٽي گريڊ تائين هوندي آهي. ڊسمبر ۽ جنوري مهينن ۾ گهٽي مان گهٽي ٿڌ پئي ٿي، جن ۾ گهٽي مان گهٽو ۽ گهٽ مان گهٽ گرمي پد ترتيبوار 30 سينٽي گريڊ ۽ 10سينٽي گريڊ هوندو آهي. راتين جو گرمي پد اوچتو ئي گهٽجي ڪِري پوندو آهي.

سامونڊي هوا سبب آبهوا نريل رهي ٿي، جيڪا مارچ کان آڪٽوبر تائين 8 مهينا هلي ٿي جنهن ڪري گرم موسم سهڻ جهڙو رهي ٿو. برساتون معمول موجب نه پون، انهن جي ساليانِي سراسري ماپ 170 ملي ميٽر آهي. جولاءِ کان سيپٽمبر تائين سانوڻ جي موسم هوندي آهي.

ذيلي پروجيڪٽ جي مختلف علائقن مان زميني نمونا وٺڻ جو ڪم ٽيسٽ ليب جي ماهرن سرانجام ڏنو ۽ انهن نمونن جو تجزيو (ايس اِي پي اي کان منظورشده) ڊَڪام ليبارٽري ڪيو. سنڌ اينوائرنمينٽل ڪوالٽي اسٽئنڊرڊ 2016 (ايس اِي ڪيو ايس) پٽاندر انهن زميني نمونن جي چڪاس ڪئي وئي. تجزيي مان ظاهر ٿئي ٿو ته سواءِ ڪثافت جي، سڀ زهريلا ڌاتو حد کان وڌيڪ ناهن. اهو انهي ڪري جو زميني سطح جو پاڻي پيئڻ لاءِ استعمال ٿيندو آيو آهي، لوڻياٺ (هن علائقي جي

قدرتي زميني تهن سبب) بئڪٽريا واري گدلاڻ (علائقي ۾ گندي پاڻي جي نيڪال نہ هئڻ ۽ ڪليل هنڌن تي ڪاڪوس ڪرڻ ڪري) ايس اي ڪيو ۾ جهڙي ريت شروع ڪيل آهي. زمين، پاڻي، هوا توڙي ماڻهن ۽ جانورن ۾ جراثيمن جو هجڻ ڳڻتي جوڳو آهي جنهن ڪي صاف پاڻي جي نظام ۽ مزدورن لاءِ گند جي دبن جي فراهمي وسيلي گهٽايو ويندو. هي سمورا ڪم ايس ايف اي آر پي لاءِ خاص طور تيار ڪيل ليبر مئنجمنٽ پراسيجر پٽاندر آهن.

سنڌ فِلَڊ ايمرجنسي رِي- هيبيليٽيشن پروجيڪٽ (ايس ايف اِي آر پي) توڙي موجوده ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جي منصوبي (اي ايس ايم پي) تي عملدرآمد لاءِ، عملدرآمد وارو شعبو يا پروگرام امپليمينٽيشن يونٽ (پي آءِ يو) سنڌ جو آبپاشي کاتو ذميوار هوندو جنهن جو سربراهہ پروجيڪٽ ڊائريڪٽر آهي. پروگرام امپليمينٽيشن يونٽ ۾ پروگرام تي عملدرآمد ڪرائيندڙ صلاحڪار (پي آءِ سي) ڪي بہ شامل ڪيو ويو آهي جيڪو اڏاوتي ڪمن جي نگراني لاءِ ذميوار هوندو. آخر ۾، اڏاوتي ڪمن جي ٺيڪيدار وٽ، نقصان کي گهٽ ڪرڻ وارا قدم سرانجام ڏيڻ ۽ موجوده اي ايس ايم پي ۾ واضح ڪيل ٻين ضرورتن جي پورائي لاءِ ماحولياتي، سماجي، صحت ۽ تحفظ/ ليبر آفيسر هوندو.

اينوائرنمينٽل ائنڊ سوشل مئنجمنٽ پلان تي عملدرآمد لاءِ 10،463،000 روپين جي ڊار بجيٽ رکي وئي آهي. ذيلي پروجيڪٽ لاءِ، ڳوناڻن جي عام سهائتا واسطي 1،000،000 روپيا رکيا ويا آهن. انهي کي اي ايس ايم پي جي بل ۾ رقم واري عارضي اسم طور ضم ڪيو ويو آهي.